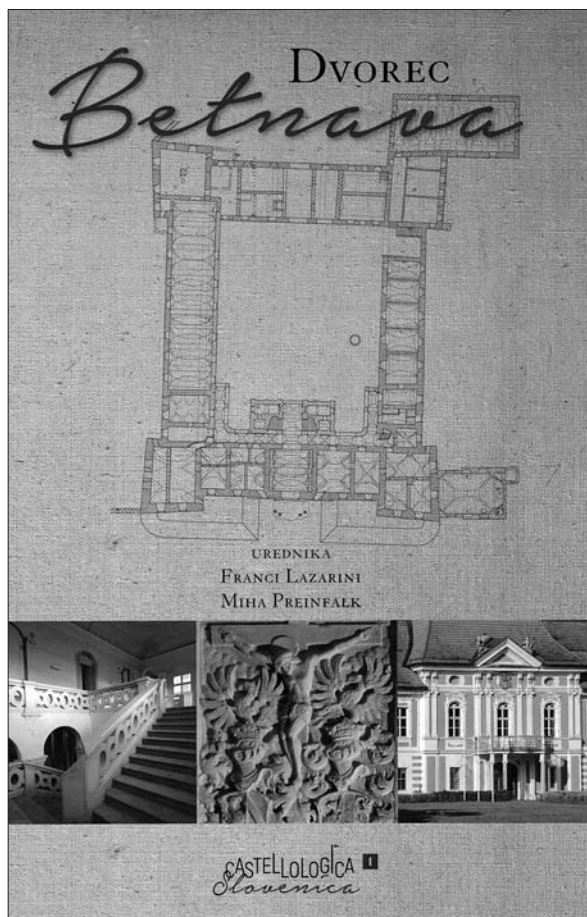

pomirjevalni in radostni potencial. Knjižno zbirko *Castellologica Slovenica* sta sicer zasnovala Zgodovinski inštitut Milka Kosa in Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta ZRC SAZU z namenom raziskovanja in predstavitve izbranih grajskih stavb iz slovenskega prostora oziroma njihovih zgodovin, arhitekturnih značilnosti, lastnikov in vlog, ki so jih odigrale v preteklosti. Da je prva knjiga knjižne zbirke posvečena dvorcu Betnava, ni naključje. Negotovi status kulturnega spomenika, njegovo pospešeno propadanje in ne nazadnje tudi ogroženost enega od redkih ohranjenih grajskih parkov so pri določenem delu strokovne javnosti vzbudili željo po pozitivnih spremembah, ki bi jih morda prinesla osvetlitev betnavske zgodovine in njene izjemne umetnostne dediščine. Delež raziskovalnega časa je za to plemenito idejo poleg urednikov zbirke in prve monografije, Mihe Preinfalka ter Franca Lazarinija, brezplačno prispevalo 11 različnih strokovnjakov s področja arheologije, zgodovine, umetnostne zgodovine, muzealstva in konservatorstva. Starejšo zgodovino oziroma obdobje do konca srednjega veka ožjega in širšega prostora okrog betnavskega dvorca so izčrpno predstavili arheologi Andrej Magdič, Mihaela Kajzer in Primož Predan, svetno in cerkveno zgodovino od zgodnjega novega veka do danes zgodovinarji Žiga Oman, Matjaž Grahornik, Andrej Hozjan in

Lilijana Urlep, izjemno obsežen arhitekturnozgodovinski opis dvorca je podal Igor Sapač, umetnostni zgodovinar Tina Košak in Polona Vidmar sta zelo podrobno predstavili betnavsko slikarsko zbirko in ohranjene protestantske nagrobnike z nekdanjega tamkajšnjega pokopališča, konservatorka Eva Sapač dosedanje konservatorske posege na dvorcu, muzealka Valentina Bevc Varl pa v Pokrajinskem muzeju Maribor ohranjeno zbirko premične dediščine iz dvorca in njegove neposredne bližine.

Interdisciplinarno zasnovana monografija bolj ali manj vsebuje na enem mestu vse, kar je dobro vedeti o betnavskem dvorcu in je potemtakem dosegla svoj glavni namen. Tako strokovni kot tudi laični javnosti je postregla z vrsto novosti in pripomogla k boljšemu poznavanju dvorca, vsem, ki jih negotova usoda propadajoče zgradbe in nezmožnost lastnega ukrepanja občasno silita v depresivno razpoloženje, pa bo pogled na lepo oblikovano monografijo in prebiranje njene vsebine vsaj za tisti kratek čas pomiril in vzradostil. Zagotovo je takšen vtis naredila na komisijo Slovenskega umetnostnozgodovinskega društva, ki je avtorski skupini monografije aprila 2019 podelila Priznanje Izidorja Cankarja.

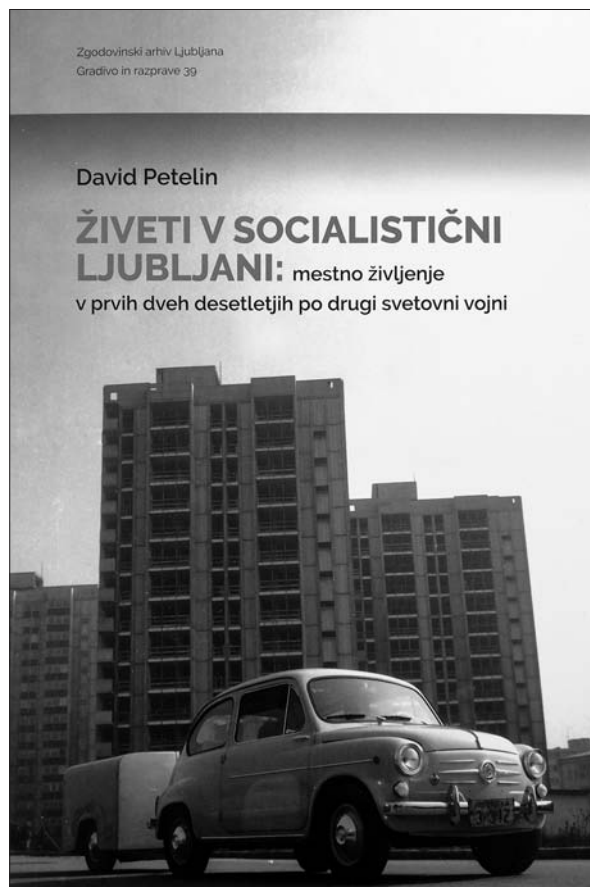
Dejan Zadravec

David Petelin: Živeti v socialistični Ljubljani. Mestno življenje v prvih dveh desetletjih po drugi svetovni vojni. Ljubljana: Zgodovinski arhiv Ljubljana, 2019, 402 strani (Zbirka Gradivo in razprave; 39).

V zadnjem času je raziskovanje socializma v slovenskem zgodovinoписju doživelo pravi razcvet, kar se kaže v novih muzejskih postavitvah in v večjem številu izdanih monografij s tega področja. Sem sodi tudi znanstvena monografija Davida Petelina, obsežno in zanimivo delo reprezentativnega formata, ki obravnava zgodovino Ljubljane v prvih dveh desetletjih po drugi svetovni vojni ter različne vidike mestnega življenja. Monografijo je izdal Zgodovinski arhiv Ljubljana ob podpori Ministrstva za kulturo in Mestne občine Ljubljana. Osnovo zanjo predstavlja avtorjeva doktorska disertacija z naslovom *Vsakdanje življenje v Ljubljani v letih 1945–1965*.

Monografija je vsebinsko razdeljena na 16 poglavij in lahko bi rekli na dva večja sklopa. Uvodnemu, bolj teoretskemu razmisleku o raziskovanju zgodovine vsakdanjega življenja sledi prikaz ukrepov revolucionarne oblasti: osvoboditev mesta, prevzem oblasti, politični obračun z nasprotniki, razlastitve premoženja. Poglavje o Ljubljani in njenih prebivalcih naniža tako demografske podatke kot oris socialistične

družbene preobrazbe, kjer avtor izpostavi predvsem zaton meščanstva, oblikovanje novega družbenega sloja, delavstva, vpliv socialistične tovarne in družbene uravnilovke. Poglavje vključuje še posamezne poglede na javno in družinsko življenje, kjer avtor skuša prikazati tudi novo vlogo in položaj žensk. Nato se zvrsti nekaj poglavij o povojni obnovi in industrializaciji ter življenjski ravni in preskrbi prebivalcev. Ta del se konča z opisom izboljšanja življenjskih razmer, jugoslovanske modernizacije, vpliva ameriške kulture na povojno Evropo in razvoja socialističnega potrošništva v Jugoslaviji.

V drugem sklopu monografije nas avtor najprej seznani z upravnimi spremembami, s katerimi se je soočala Ljubljana med letoma 1945 in 1965. Sem vključi tudi druge spremembe, ki so bile posledica nove družbene ureditve, to je preimenovanje ulic ter postavitev različnih spomenikov in kipov v spomin na narodnoosvobodilni boj in revolucijo. Temu sledi obsežnejše poglavje o arhitekturnih in urbanističnih spremembah, ki jih je mesto doživljalo v prvih dveh desetletjih po vojni. Avtor pri tem opiše značilnosti socialističnih mest in jugoslovanskega urbanističnega planiranja, nato pa svojo pozornost usmeri v izgradnjo in razvoj Ljubljane. Naslednji poglavji prikazeta razvoj stanovanjskih razmer v Ljubljani, od povojnega stanja do urejanja novih sosesk, ter razvoj komunalne, cestne in druge infrastrukture. V zaključ-

nih poglavjih avtor obravnava še družabno življenje Ljubljancev, športno udejstvovanje, kulturo, šolstvo in nova socialistična praznovanja.

Vse to so pomembni vidiki vsakdanjega življenja, ki razkrivajo podobe iz življenja Ljubljane in Ljubljancev od povojnega pomanjkanja in oblikovanja novega družbenega reda do rasti življenjskega standarda in modernizacije družbe v šestdesetih letih. Monografija vsekakor prinaša zanimive vsebine in raznolike poglede na vsakdanje življenje. Glede na opisano strukturo bo pozoren bralec v prvem delu sicer pogrešal več podrobnosti o življenju v Ljubljani, saj je veliko prostora posvečenega splošnim razmeram v državi, medtem ko v drugem delu avtor postreže z bolj izčrpnimi informacijami o razvoju mesta in vsakdanjem življenju, ki ga je spreminjala socialistična modernizacija. Nekoliko zmoti tudi veliko število kratkih podpoglavij, ki bi jih veljalo smiselno združiti in povezati. Kratki opisi lahko po eni strani hitro zaidajo v posploševanje, po drugi pa je težko zaobjeti vse vidike mestnega življenja v Ljubljani. Razdrobljenost vsebine lahko izhaja tudi iz ambicioznega avtorjevega cilja »prikazati celovit razvoj Ljubljane skozi antropološko, sociološko in zgodovinsko paradigmo«, kar ima seveda svoje pasti.

Monografijo odlikuje predvsem bogat izbor slikovnega gradiva, ki bo bralcem zagotovo v veselje. Fotografije so umeščene med besedilo monografije in prikazujejo podobe iz zgodovine in povojnega razvoja Ljubljane. Na koncu je avtor pripravil še nekaj tabel z izbranimi demografskimi in statističnimi podatki ter seznam preimenovanih ulic. Temu sledi pregleden seznam uporabljenih virov in literature ter seznam uporabljenih fotografij. Avtor je pri pisanju monografije uporabil bogat nabor virov in literature, a že v uvodu je poudaril, da je bilo arhivsko gradivo zanj sekundarnega pomena, saj bi »le dodatno razkrilo, kar je že razkrito«. Za prikaz vsakdanjega življenja se je, kot je sam zapisal, bolj naslonil na spominske in časopisne virov, znanstveno literaturo in slikovno gradivo. Glede na omenjeno bi si v opombah in seznamu virov želeli več časopisnih virov iz obdobja, ki mu je monografija posvečena, in manj sodobnih časopisnih virov. Tudi arhivski viri zagotovo skrivajo še veliko zanimivih podatkov o zgodovini in razvoju mesta, nenazadnje je bilo najbolj sistematično obdelano predvsem arhivsko gradivo o razvoju Ljubljane v prvem desetletju po osvoboditvi. Ustnih virov avtor ni zbiral sam, uporabljeni so bili spomini Ljubljancev, ki so bili zbrani v projektih *Moje ulice* oziroma *Preteklik*, in se nahajajo na spletu.

Ne glede na omenjeno je avtor postregel z zanimivimi prikazom življenja v socialistični Ljubljani, od demografskega razvoja, preskrbe in stanovanjskih razmer, do družabnega življenja, in prostega časa. Zaradi tematike in bogatega slikovnega gradiva (besedilu je dodanih več kot 300 črno-belih fotografij), bo monografija prav gotovo zanimivo branje za širši

krog publike, ne le za strokovno javnost. Škoda pa je, da obravnava samo prvi dve desetletji življenja v prestolnici oziroma tako imenovano »izgradnjo socializma«, saj je do največjih sprememb v organizaciji in modernizaciji vsakdanjega življenja ter urbanističnem razvoju mesta prišlo ravno od sredine šestdesetih let naprej. Prav tako se s tem izgubi širša slika socialistične družbe, ki je v teh desetletjih doživljala nove spremembe. Naj bo to spodbuda za nadaljnje raziskovanje našega glavnega mesta in življenja njegovih prebivalcev, za bralce pa naj bo kratek sprehod skozi vsebino monografije vabilo k pozornemu branju in odkrivanju tega dela socialistične preteklosti.

Jelka Piškurić

Jelka Piškurić: »Bili nekoč so lepi časi«. Vsakdanjik v Ljubljani v času socializma. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino: Študijski center za narodno spravo, 2019, 423 strani (Zbirka Razpoznavanja, 39).

Najbrž je naključje, da sta konec minulega leta, sicer z različnim raziskovalnim fokusom, izšli dve znanstveni monografiji, ki obravnavata življenje v Ljubljani v času socializma – poleg knjige Davida Petelina (*Življenje v socialistični Ljubljani*) tudi delo Jelke Piškurić, ki se fokusira na vsakdanje življenje v slovenskem glavnem mestu in v njegovem zaledju v desetletjih po drugi svetovni vojni, torej v času socializma. Monografija namreč ponuja celovit(ejši) pogled na socialistični vsakdan, ki ga je avtorica skušala prikazati skozi različne prvine vsakdanjega življenja.

Jelka Piškurić, raziskovalka Študijskega centra za narodno spravo, se je v pričujočem delu odločila za podrobnejši prikaz treh segmentov, zanje ključnih za razumevanje socialističnega vsakdana, pa tudi modernizacijskih procesov v tedanji družbi: delo/zaposlovanje, standard/potrošnja ter stanovanjsko vprašanje/infrastruktura. Primerjala je življenje v mestu in na podeželju, zlasti v nekdanji občini Vič-Rudnik, ter izkušnje različnih generacij. Pri tem je črpala iz različnih virov, poleg arhivskih in časopi-snih zlasti ustnih, pri čemer velja posebej izpostaviti interdisciplinarnost – zgodovina in antropologija – v metodologiji. Pri ustnih pričevanjih je avtorica uporabila pričevanja treh generacij: vojne (rojeni pred letom 1945), »baby boom« (rojeni med letoma 1946 in 1959) in »jeans« generacije (rojeni med letoma 1960 in 1973). Ta široka paleta pričevalcev omogoča vpogled v različna obdobja socializma. Avtorica analizira kulturne prakse tedanjega časa (medsebojno mreženje, oblike neformalne ekonomije, iznajdljivost itd.), ki so jih posamezniki uporabljali v vsakdanjem

življenju in za izboljšanje življenjskih razmer, in ki po mnenju avtorice bolj kot iz političnega sistema izhajajo iz slovenskega narodnega značaja.

V uvodnih poglavjih je predstavljen oris povojne zgodovine Ljubljane po posameznih dekadah. V petdesetih letih se je začel prehod iz agrarne v industrijsko družbo, kar je bilo povezano tudi z deagrarnizacijo, (sub)urbanizacijo in širjenjem gravitacijskih območij dnevnih delovnih migracij, posledično so se elementi mestnega načina življenja uveljavljali tudi na podeželju. Od sredine petdesetih pa vse do konca sedemdesetih let se je življenjski standard slovenskega prebivalstva izboljševal – še najmanj to velja za kmečka gospodinjstva. V tem obdobju je naraščala tudi življenjska raven, kar je povezano z rastjo osebnih dohodkov in s tem kupne moči prebivalstva. A treba je vedeti, da so obenem rastle tudi cene življenjskih potrebščin. Ljubljancani in okoličani so najbolje živeli v sedemdesetih in začetku osemdesetih let. Po Titovi smrti se je začela gospodarska in politična kriza, kar se je odražalo tudi v življenju prebivalstva – inflacija, stabilizacija, pomanjkanje določenih dobrin, par-nepar itd.

Pri analizi subjektivnih pogledov na socializem avtorica sooči raziskave Slovenskega javnega mnenja (SJM) in pričevanja, ki jih je zbrala sama. Po prvih (sočasnih) raziskavah se kažeta zadovoljstvo in za-